

Svmma Juris Canonici

Comprehensa Tribus Partibus In Qva Distincte Et Svccincte Explicantur,
quæ ad personas, negotia, & iudicia Ecclesiastica ex Canonum præscripto,
pertinent

Sive Antinomia Ivris Pontificii Et Cæsarei - per CCL. Differentias plurium
Doctorum auctoritate probatas, singulari studio in certas classes reducta,
discussa, & explicata

Strein, Johann

Coloniæ Agrippinæ, 1658

Titvlvs XII. De Testibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61864](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61864)

five peccatum. *c. Non est obligatorium.*
De Reg. Iur. in 6. v. Gloss. Molin. Disp. 271.
Less. c. 18. Dub. 4. n. 24. Andr. de Vaulx.
l. 1 Parat. c. 43. §. 2. Silu. v. arbiter. n. 6.

Armillæ eod. n. 8. ubi cum aliis notat, contra sententiam arbitri iniustam, reductioni locum esse, ut viri boni prudentia & decisione vulnus sanetur.

TITVLVS XII.

De Testibus.

TESTES alii sunt integri, idonei, omni exceptione maiores. *l. Optimam. C. De contrah. & committent. stipul.* Alii suspecti, & minus idonei. *Glossa in l. 2. §. Idem labeo. ff. De aqua plu. arcen.* Ex his rursus aliqui vocantur viles, redempti, corrupti, mercenarii, falsi, singulares, domestici, varij, contrarii, vacillantes, intestabiles.

CLXXXI.

DIFFERENTIA. I.

Iure Canonico sola fama sufficit, ut excommunicatum vitare teneamur. *c. Cum desideres. 15. De sent. excomm.* Iure civili autem fama non facit plenam probationem. *l. De minore. §. tormenta. ff. De quest. Bartol. 30. Io. Bapt. à S. Blasio 50.*

ET sua famæ vox est accusando, & defendendo. Multis exitio, quibusdam salutis fuit. Loquax rana abditissimos recessus subit, occultissima pandit. Ut non sufficiat ad condemnationem, reos tamen facit. Certè ut excommunicati consortium evitemus, sufficere docet. *c. Cum desideres. De sent. excomm. & Clement. III. ubi de-*

cretum extat. Si publica fama est, aliquem verberasse clericum, nec Episcopus, nec alius illi communicare debet, nisi ad arbitrium Episcopi se de hoc purgaverit, vel ad cautelam absolutionis beneficium consequatur. ubi Glossa. si fama est, aliquem esse excommunicatum, vitari debet: atque ita famæ facit probationem: & fama imper-

die matrimonium contrahendum. c. Super eo. De consangu. & affin. Item propter delicti gravitatem infamatus à beneficio quoque, necdum ab officio suspendi potest, donec se Canonicè purgaverit. Tiracquel. De pœna temporali Causa 49. Menoch. De arb. Casu 89. n. 87. & seq. Et qui recusat se purgare de hæresi, officio & beneficio debet privari. Sancterell. in Tract. De hæresi. 41. n. 9. V. Barbos. in c. Inter sollicitudines. De purgat. Canon. Farinac. cum alijs multis l. 1. Praxis Crimini. Q. 47. n. 3.

11. His tamen minime obstantibus sciendum est, solam famam non sufficere ad condemnationem. c. Tua nos. De cohab. cler. Testibus enim, non testimoniis credendum est. Gloss. ibidem. ff. De test. l. 3. §. Item Divus. c. si testes 4. Q. 3. Auth. De instr. caus. Coll. 6. Et qui in purgatione deficit, non verè, sed præsumptivè censetur reus. Neq; juris canonici mens est famam in omni casu plenam probationem facere, sed in ijs tantum, quæ in jure exprimentur, & periculum animæ videntur minari. Addunt aliqui, quæ difficilis probationis sunt defectu meliorum Decius in c. 1. De appell. n. 13.

Nec multum ab his dissentire leges videntur. Bartolus enim cum alijs multis in l. citatâ. De minore. & docet famam cum uno teste plenam probationem facere in civilibus, non in criminalibus. Quædam esse tamen, in quibus sufficit famam esse, licet in veritate non sit, & tunc sufficere probationem famæ, ut l.

Barbarius. ff. De off. pras. Aliquando autem requiritur probatio veritatis, quod ita fit, & tunc quando ipsa fama, seu communis opinio facit, & inducit veritatem: sufficit probatio famæ: quando autem non inducit veritatem, tunc si fama probetur solum ex voce populi, non probatâ aliquâ præsumptione, ex qua populi vox originem trahat, fama non probat, sed est vana multitudinis credulitas. Meminerit ergo Iudex cum tribunali sedet, & de fama inquirat. Testis enim famam probaturus dicere debet, maiorem populi partem ita sentire, sed; audivisse maiorem populi partem id loqui: aliàs non erit probata fama. Si solum dicas quod est publica vox, & fama, non probat, quia non reddit causam per aliquid, quod percipiatur sensu. Non enim dicit se audivisse à maiori parte populi, sed solummodo, quod hoc dicitur. Dicere igitur debet, audiivi publicè dici à maiori parte hominū huius civitatis. Ita ferè Bartol. à Comitolo laudatus l. 1. Q. 127. n. 3. §. idè. V. Silvestr. in V. Fama n. 2. Canis. in Sum. l. 4. tit. 13. §. Soler etiam Avila de Censur. Par. 7. Diss. 10. Dub. 5. Navar l. 5. Consil. 21. & Manual. c. 25. n. 73. Less. c. 11. Dub. 13. n. 74.

* * *

Secundum leges non creditur dicto vnus testis. *l. iurisiurandi C. De testibus.* Secundum Canones vero aliquando fit. *c. parvulos Dist. 4. c. Cum itaque c. Nemo. De Simon. Bart. q. 1. Io. Bapt. à sancto Blasio. 89.*

COMMUNE dictum est, unus testis proficit, non sufficit: multumque iudicis arbitrio relinquitur, ubi, & quando plures adhibere oporteat. *Fachius. l. 8. c. 16. Menoch. De arb. Casu 99. n. 20.* sunt causæ, quæ plures duobus requirant. *c. Presul. 2. Q. 1. Less. c. 30. d. 4.* nulla tamen est, quæ vnus testimonio quamvis probatissimo decidi possit. *c. Veniens. de test. & attest. c. Licet universis eod.* sed palmare est *Constantini Imper. decretum in l. citata iurisiurandi* ut vnus testimonium nemo iudicium in quacunque causa facile patiatur admitti. Item ut vnus omnino testis responsio non audiatur, etiam si præclaræ Curie honore præfulgeat. Igitur vnus testis nullus testis: nec quamvis omni exceptione maior, ad condemnationem sufficit. *DD. in l. 1. §. idem Cornelio. & l. maritus ff. de quest. Angel. in l. 3. C. ad l. lul. maiest. l. fin. C. famul. herisc. Menoch. de presumpt. l. 1. Q. 89. n. 21. Mascard. l. 1. Q. 15. n. 12.*

II. Sed an generale hoc, nullâque admittat exceptionem? *Minimè.* Nam si Constantinus ipse testimonium solus diceret, an non fidem sibi adhiberi vellet? in illis præsertim, quibus nemini præiudicium timetur. Quamobrem vnus testis attestatio saltem jure Canonico va-

lebit. *Primo* in negotiis, quæ nullius in damnum vergunt v. gr. An Ecclesia hæc consecrata sit, an baptizatus iste infans, & similia. *c. testimonium. de testib. Secundo* quæ seruiunt ad impediendum peccatum, absque alicuius punitione. *Tertio*, quæ valent ad matrimonium, ne fiat, impediendum. *c. 2. De sponsalib. Navar. c. Sacerdotes. de penit. Dist. 6. Silvest. v. Testi. Q. 5.* Nec mirum, si in prædictis etiam sola fama sufficit, ut in *Differ. præced.* ostensum est. *Quarto* etiam in causis, ubi de punitione agitur, si testis magnæ auctoritatis sit, puta, Pontifex, Imperator, Cardinalis, saltem ex usu, & consuetudine Curie. *Quinto* in causis regularium, quando de correctione agitur, non criminum, sed delictorum, aut defectuum, quorum emendatio ad regulæ observantiam, & scandala tollenda requiritur. *Roder. Tom. II. Q. 10. art. 5.* Denique ad probandam possessionem vnus testis affirmationem sufficere multorum opinio fuit, eò quod modici præiudicij sit possessio ex traditis per *Bartolum ad l. 1. C. Quorum bonorum.* De qua consultanda ait *Fachinus l. 8. c. 16.* non tam laborandum videtur, quam metuendum, ne illam sequamur ob multitudinem Auditorum. Non est modici præiudicij possessio,

testis, imò magnum commodum adfert. §. *Commodum. Instit. De interd. Nec testimonio unius credendum est. l. 8. C. de testib. Ita ille.* Cuius salvà auctoritate si oppositam, illique inviam sequamur opinionem, non nihil ad sacrorum Canonum de singularitate testium affirmationem additum esse videtur.

III. Quin etiam ipsarum legum consonare dispositio videtur. Nam in contractibus, qui per interpretem fiunt, quando contrahentes diversi idiomatis sunt, aliis deficientibus, qui testimonio suo fulcirent veritatem, unius interpretis

testificatio, qui utriusque partis consensu adhibitus est, sufficet, præsertim, si accesserit iuramentum. v. *Glossa Gottifredi in l. Quoniam C. De testib. Gomez Tom. 3. Variar. c. 12. n. 12. Farinac. in Praxi Crim. Par. 2. Q. 63. Menoch. De arbitrariis Casu 99 Andr Gaill. De pa. e publ. c. 7. Chifflet. Tract. De iudice regularium c. 17. Spaiharium in Aurea Methodo Tract. 7. c. 12. & sequ. Corvin. l. 3. Aphorism. tit. 27. §. Dico regulariter, ubi plures casus exhibet, in quibus unius testis affirmatio in probationem recipitur.*

CLXXXIII.

DIFFERENTIA. 3.

Secundùm Canones non ita absolute compelluntur, qui possunt, testimonium ferre. c. *Super eo. De testib. cog. c. Ex parte cod. secundùm leges verò magis coguntur. l. si quando. l. Quoniam. C. De testibus Bartol. 43. & 163. Io. Bapt. à Sancto Blasio 91. Galvanus 29.*

LE Vgenius III. Herfordensi Episcopo prescribens in c. *Ex part. cir. fin. ait.* Testes autem, si quosidem N. in sua assertionis testimonium invocaverit, curetis monere, ut coram vobis super his perhibeant testimonium veritati. Ad quæ verba Innocentius. Vbi de crimine agitur, monendi sunt testes, non cogendi. Necessitatis enim duræ leges sunt, & molesta omnia, quæ secundùm naturam non sunt. *Arist. l. 3. Rhetoric.*

II. Nihilominus iustitia aliquando, & iudiciorum conditio aliud deposcit. Vnde Zypæus in *Analyt. Enarrat. l. 2. tit. De testib. cogend.* Adeò, inquit, testis ne-

cessarium officium est, ut pro conservatione iustitiæ ad testimonium cogatur inuitus. c. 2. & 10. tit. *De testib.* etiam in causa criminali 4. 5. 8. 9. *ibid.* Nisi fortè socii criminum fuerint. A quo rursus excipitur societas coniurationis. c. 10. & 11. *ibid.* & clerici etiam, qui negotijs secularibus immiscere se prohibentur, tamen cum probari res aliter non potest, audiuntur. *cap. quicumque 14. q. 2. nulatenus tamen in causa sanguinis, nisi pro reo possint testificari. cap. super ibid.* vbi tamen testantur de providentia iuxta dictum *cap. Quamvis* proprii Episcopi sit, ut aut coram
B b 4 se, &

se, & competentibus iudicibus, aut aliter honorificè veritatem extollant. Quin etiam monachos interdum cogi ad testificandum à suis prælatis posse Rodericus annotat To. 11 Q. 11. a. 2. in civilibus absolute. c. Cum super. & c. Dilectorum. De test. in criminalibus verò nisi timore, odio, vel gratiâ se subtrahant, & in casibus exceptis arbitrium est: & quando veritas aliter obtineri non potest in utroque foro cogi posse exceptâ causâ sanguinis.

III. Quod leges civiles attinet, absolute permittunt iudici etiam inuitos ad testificandum trahere. l. Quoniam. C. De testib. l. si quando. eod. & agnoscunt DD. Bald. & Panorm. in Rubr. h. tt. Tholosan. l. 48. c. 13. n. 36. In judicialibus negotijs vocandi sunt, seu citandi testes, quos examinari necessarium fit. Si enim se ingererent, & offerrent ultro, suspecti essent. l. Quæ omnia. De proc. Alexand. Consil. 72. l. 2. Bartol. in l. post legatum §. his verò c. illi. §. Q. Vocantur autem, & si venire nolint, cogi possunt, ne veritas occultetur, & probatio eius pereat. c. I. & to. et De test. cog. l. si quando. C. De test. Sic Plazo 12. De legib. Si quis sponte testimonium dicere noluerit, citetur ab indigente, citatusque tempore idoneo adfit, & testimonium prout sciuerit, adferat. si nescire se dicat iureiurando tribus inuocatis Apolline, Ioue, Themide, nominatis nescire se affirmet, ac liberetur. Primò tamen monendi sunt testes, ut dicant testimonium, non cogendi, si tamen subtrahant se, cogendi. c. 3 de testib. His

consentaneum esse Andr. Gail. l. 1. obseru. 100. n. 9. Testes ad testificandum eatenus cogi possunt, si prius legitime citati, & moniti testificari nolint, aut omnino non compareant. Nam monitio precedere debet. c. 1. & c. super te. De test. Et hoc eruditi commissarij seruant. Nam primò testes ad certum tempus, & locum citant. Si citati in præfixo termino non compareant, iterum sub pena pecuniariâ citantur, in quam durante contumaciâ per commissarios declarantur quod facere possunt, quia sunt ministri committentis, cumque representantes. c. sanè. De off. iud. l. 1. C. De offic. procur. Cæs. & Iudices quoad receptionem testimonii dicuntur Clem. un. De offic. deleg.

III. Quod dicitur testes, qui se ipsos offerunt de fide suspectos esse, exceptio nem recipit in casu, cum de vitando peccato agitur. Tunc enim ultro offerentibus se credendum esse. Hippol. censet in singulari 140. per Bartol. in l. post. §. his uerò ff. De his, qui ut indigni. V. etiam Neuzan. Consil. 78 n. 35. & Consil. 25. n. 17. Mynsing. Centur. 45. obseru. 3. v. Vermserum l. 1. pract. tt. 18. obseru. 7. n. 6. Item l. 2. obseru. 16. & 17. v. senbec. l. 22. ff. tt. §. n. 3.

* *
*
-

CLXXXIV

DIFFERENTIA 4.

Iure Canonico etiam senes, alijque valetudinarij coguntur testimonium ferre propter peccatum. *c. si qui testium. De testib. Iure civili secus est c. si testes. 4. Q. 2. §. 3. l. 8. ff. De testib. Bartol. 1. o. Io. Bapt. à S. Blasio. 47. Decian. l. 2. c. 21. n. 28.*

I. *Andr. Gaill. l. 1. obsen. 92. de testi-*
um productione ad perpetuam
rei memoriam cum docuisset, ab actoris
parte ut obtineat: receptionem testimonium
ad perpetuam rei memoriam requiri, ut
sint senes, aut valetudinarij, questionem
mouet n. 6. Quinam dicantur senes (apud
iudices nimirum) & resoluit, arbitrio ju-
dicis relinquit. *Panorm. in c. Quoniam fre-*
quenter. Vt lite non contest. In Camera spi-
rituali quinquagenarij profenibus, & testi-
bus ad perpetuam memoriam recipiuntur,
qui infra 50. annos plerumque reij-
ciuntur, tamen si tempore pestis leni ratio-
nem accurata non habeatur, quando
mista senum ac iuuenum densantur fune-
ra, Alias ex communi opinione, qui sep-
tuagesimum annum compleuerunt, senes
censentur esse iuxta illud *ps. 89. V. 10.*
Dies annorum nostrorum septuaginta
anni *Siluester in V. Ieiunium. n. 18. Nauarr.*
l. 21. n. 10. sexagenarios à necessitate
ieiunij eximit, cum ipse octogenarius
perinde ac anno ætatis 50. secerat, ieiuna-
ret. Alii cum *Galeno*, vanum esse dicunt
ætares annorum numero circumscribere,
ex corporis habitu melius cognosci. Au-
ctorem vitæ & mortis, in manu cuius sunt
tempora nostra, si quis indiget scientia,
consultum adeat.

II. His præmissis, an cogendi ad testi-
ficandum senes sint, videmus *Glosa in*
Antonimia

c. si qui citato. Ad impeditos, ait, infir-
mitate vel senectute & egregias personas
debet mittere iudex. *Ad egregias ff. De*
iureiur. vel ad iudicem loci, ut eas recipi-
at, & dicta illorum sigillata tibi mittat.
Aut. ead. & isti possunt recipi lite con-
testata, sed nunquid senes sunt compel-
lendi ferre testimonium inuiti? Videtur,
quod non. e. si testes. 4. Q. 3. l. Inuiti ff.
eod. l. maiores. ff. De iure iur. Dicen-
dum compelli secundum Canones pro-
pter peccatum c. quisque. 11. Q. 3. c. 1. De
crim. falsi. c. Nouit. De iudic. Et optimum
argum. l. 2. §. corporis. de iur. ff. De vacat.
muner.

III. Quod leges civiles attingit, senibus
parcant. Inuiti testimonium dicere non
coguntur senes, valetudinarij, milites, vel
qui cum magistratu reip. causâ absunt, vel
quibus venire non licet. Hi igitur privi-
legiati censentur. *Vallens l. 2. tit. 21. Ar*
Socinus in Reg. 417. fallere dicit. *Primo,*
quando aliter obtineri veritas non potest.
c. pervenit. De test. cog. Secundo, quando
testes se subtrahunt timore partis aduersæ,
quæ propter potentiam formidabilis est.
Innoc. in di. cap. Tertio, quando crimen est,
via perosum, puta, hæresis, dilapidatio,
aut simonia. *c. Qualiter. De accus. c. ad*
abolendum. De heresi. secundum Ostiens.
& Ioan. Andr. in di. c. Dilectus. De testib.
cog. Quarto fallit in eo, qui persevera-
vit

vit in crimine manifesto c. Vi clericus. De enim peccatum est colore veritatem. *V. vid. & bon claricor secund. innocens. Tunc Zerolam Par. 2. v. Testes. §. 2.*

CLXXXV.

DIFFERENTIA 5.

Iure civili propter crimen non repellitur quis à testimonio, nisi damnatus sit de crimine. *l. athletas. §. calumniator. ff. De his, qui not. infam. l. 3. §. lex Iulia. ff. De test.* Iure Canonico autem repelluntur criminosis five damnati sint, five non, dummodò probetur crimen. *c. super 10. & c. testimonium. De testib. Bartol. 161. Galvanus §.*

I. Communis, & verissima, Farinacio teste, assertio est, quod criminolosus à testificando repellitur, tam in criminalibus, quam in civilibus *c. super eo. c. testimon. De test. c. constituimus. 3. Q. Specul. in tit. De teste. §. I n. 24.* sed dubium manet, de quo criminoso, an etiam emendato, an nulla infamia notato loquatur? Socinus, testem infamia facti notatum à testificando regulariter non repellit *asserit Reg. 416. l. Cunctos. C. De summa Trin. & l. 1. §. in causa ff. De adilit. e. dicto l. 2. ff. De obsequ. parent. §. Imò fides illi adhibetur non minus ac illi, qui ut pro Caio loqueretur, pecuniam accipiens, contra eundem testificatur. Lud. Rom. Singulari 326. Mynsing. Lent. obseru. 67. memoria commendari iubens, quia contingere quotidie potest*

II. Fallit nihilominus juxta Socinum Primò in criminalibus, in quibus probationes debent esse meridianâ luce clariores. *l. Sciunt cuncti. C. De robat. & c. testimonium. De testibus. Bartol. in l. dict. l. Cunctos. Secundò fallit, quando à lege, vel statuto requiruntur testes omni exceptione maiores. Tunc enim etiam infames infamia facti repelluntur à testimo-*

nio. *Bald. in l. optimam. eod. tit. Tertio fallit in probatione ingratitudeis feudatarii, & notarij, quia tunc ad probandam ipsam ingratitudeinem indistinctè reiciuntur testes infames infamia facti c. 1. Quo temp. miles in vsi. feud. quod Lud. Rom. inter singularia numerat n. 334. Addit Socinus etiam in causâ mixtâ locum habere, quod dixit, à testimonio non repelli infames. Præterea testem facti infamia infamem, & alium valde dignam plenam fidem facere, juxta Bald. in l. si quis ex argent. ff. de eden. Contrariam opinionem Iulius Clarus §. fin. Q. 24. n. 13. §. Item infamis tuetur infames non tantum iuris, sed etiam facti infamia dicendo testimonio in criminalibus excludi. Quod Socinus quoq; in Reg. 415. approbat ut verum secundum Canonem c. Testem. De testib.*

III. Iuris Canonici mentem certimus in c. Testimonium 54 De test. ubi Gregorius IX. defertò. Testimonium eius, cui ab adversâ parte crimen opponitur, meritò reprobatur in criminali & civili causâ, si in ipso crimine perforet. Si verò sit de crimine emendatus eumque non sequatur infamia, non est

in causa civili, vel etiam cum de crimine civiliter agitur, excepto periurio, repellendus. In criminali autem, si in alio iudicio instituta accusatione contra ipsum de crimine convictus extiterit, vel confessus est, vel si nunc per exceptionem exinde vincatur, aut gravata sit eius opinio, pro eo, quod quandoque tali mo-

do fuit repulsus, quamvis in hoc casu non excluderetur in causa civili, potest a testimonio: licet egerit poenitentiam removeri, Ita Pontifex. 7. Gloss. in l. Cunctos pop. C. De sū Trin. l. s. on ibid. Varin. in Praxi Crim. Q. 43. Menoch l. 1. De arb. Q. 27. Damhoud in Pr. crim. c. 50. num. 13. Zerolam in 7. Testes. §. 6. Valens. l. 2. ff. 20. §. 2.

CLXXXVI

DIFFERENTIA 6.

Iure Canonico mulier in causis criminalibus regulariter non potest esse testis. c. mulierem. 33. Q. 5. c. Forus. §. fin. De verb. signif. secus Iure civili. l. Quidam testamento. §. mulier. ff. De testam. l. Ex eo. ff. de test. Gabvanus 27. Decianus l. 2. c. 21. n. 27.

I. Mulierem constat subiectam dominio viri esse, & nullam auctoritatem habere. Nec docere enim potest, nec testis esse, nec fidem dare, nec iudicare. Ita S. August. rela. in c. Mulierem. citato. Vbi Glossa Testes esse non possunt mulieres in causa criminali exceptis casibus, in quibus infames admittuntur. Nec in testamento. §. testes instituit. De testam. Nec contra clericos in criminali, quia non potest esse, quod ipsi sunt. c. Ipsi Apostoli 2. Q. 7. Nec etiam contra laicos c. de crimine. 15. Q. 3. Causam assignat c. Forus. De verb. signif. quia varium, & mutabile semper femina testimonium producit: intellige, secundum praesumptionem, quae tamen possit fallere. Hodie in foro ecclesiastico admitti mulieres in criminalibus, praesertim occultis, ubi meliores testes desunt, asserit Alexand. Consil. 24. l. 2. Alciatus in Reg. 1. praesumpt.

47 Roder. par. 4. c. 7 & II. Canis. l. 4. Sum. tr. De testib. c. fin. Tholos. l. 48. c. 13. n. 28. Gomez l. 3. c. 12. num. 13.

II. Iam legibus admitti in negotio civili & criminali indubitatum est Paulus l. C. in l. 18. ff. De test. Ex eo, inquit, quod lex Julia prohibet de adulteris testimonium dicere condemnatam, colligitur, etiam mulieres testimonium in iudicio dicendi jus habere. Si damnata prohibetur, ait Glossa Gottifredi, non damnata non prohibetur. Iul. Clarus §. fin. Q. 24. n. 2. mulierem admitti per leges indistincte ad testificandum in causis criminalibus pronunciat. Atque ita communiter tenent DD. teste Grammat. Consil. crimin. 12. n. 17. quem refert Vivius in l. commun. opin. P. 281. Abbas quoque in cap. Quoniam. n. 2. De testib. Adde, quod admittuntur etiam in causis capitalibus ex communi opinione. Ita ille. Sed Scholiafles
C c 2 ipsius

ipſius notat in cauſa criminali & capitali mulieres non eſſe teſtes omni exceptione maiores, propter animi imbecillitatem, & rationabilem metum minus puri affectus. Nam iuxta *Sap. pronunciatum* mulierem fortem difficile eſt invenire. Procul, & de ultimis finibus pretium eius. Nihilominus jure Gallico in utriſq; recipi teſtatur *Greg. Tholoſ. l. 47. c. 13. n. 28.* Et hodie etiam in eccleſiaſtico foro audiri notum eſt. *Dia. 2. in Praxi c. 20. Zerol. Par. 1. V. Feſtu. n. 11.* Quamvis ratio ſuadet viles & infames excludere,

nifi forſan tam grave, & occultum crimen ſit, ut per alias perſonas detegi non poſſit, ut in ſimoniâ, magiâ, prodicione, & conſpiratione accidit. *V. Gomez l. 2. Var. c. 12. n. 13. Decian. l. 2. c. 21. n. 27. Marantapar. 4. iudicior. n. 33. Damhoud. in Prax. crim. c. 50. n. 23.* ubi monet iudices, ut in depoſitione ſeminar. diligenter conſiderent ipſarum qualitatem loquendi, affectus & mores cum reliquis circumſtantiis. Eſt enim mutabile ſemper femina, melior tacens, quàm loquens.

CLXXXVII.

DIFFERENTIA 7.

Jure civili parentes etiam volentes non poſſunt eſſe teſtes contra liberos. *l. parentes C. de teſtib. Secus jure Canonico c. ſi teſtes. 4. Q. 3. c. Diaconi Diſt. 93. Bartol. 45. Io. Bapt à S. Blaſio 93.*

I. Legis citata aperta ſententia eſt. Parentes, & liberi adverſum ſe, nec volentes ad teſtimonium admittendi ſunt. Quin etiam domeſtici teſtimonii fides non probatur. *l. 3. eod.* Nec in obſcuro cauſa eſt. Nemo carnem ſuam odio habet ad Ephel. 5. Et præſumptio in affectu ſanguinis fundata rarò fallit: præſumptio, inquam, patrem, matremque eos, quos genuere, omni periculo liberos, & ſalvos cupere, hos vero vicifim progenitoribus ſuis optimè velle, quando eadem omnium ejuſdem ſtirpis ignominia in male factis, & laudabilibus gloria communis eſſe cenſetur. Plurimum valet communio ſanguinis, licita & illicita ſuadet: tenebras cordi effundit, veri honeſtiq; limites tranſilit; non modo reticendas iniurias, ſed etiam tole-

randas eſſe credit. Parens igitur neq; filij iudex, cum de crimine, & vindictâ agitur, neq; adverſus accuſatum idoneus teſtis eſt, nec contra patrem filius. Id naturali præcipit juris ſui tenax, & leges jubent. *Nullus in Tract. De teſtib. n. 7. Mascard. De probationib. Concluſ. 1148. n. 43. Cardo. in Praxi iudic. & advocat. V. Teſtis. n. 9. Merl. in Emporio Iur. Par. 1. tit. 11. Miranda. De ord. iudicior. Q. 22. art. 4. Concluſ. 2. Farinac. Conſil. 29. n. 4. & l. 1. Prax. crimin. Par. 2. Q. 145. Tholoſ. l. 48. c. 11. n. 7. Damhoud. in ſua præctica c. 5. n. 7.*

II. Parentum verò nomine aſcendentes, & deſcendentes quoq; veniunt: adeoq; quod in citatis legibus dicitur, extendi debet. Primo ad avum reſpectu nepotum. *Cros. De teſtib. Par. 4. num. 110. Mascard. De probat. Concl. 1148. n. 3.*

Secun

Secundo ad filios adoptivos, qui in patris potestate sunt. *Hector amyli. Tract. De Testib. Par. I. v. Adoptans n. 1. Mascard. Concl. 1148 num. 18. Farinac. in Praxi crim. Q. 54. n. 160.* Tertio ad filium emancipatum. *Campeg. De testib. v. Secundo quando. Anton. Gabr. Concl. 17. n. 7.* Quarto ad filios naturales, spurios, incestuosos. *Molin. Tract. 2. Disp. 170. Farinat. cit. Q. 54. n. 157.* Quinto ad causam, in qua filius extranei litigantis procurator est. Nam pro extraneo illo pater in testem non admitteatur. *Ioan. Valboa ad c. 5. De probationib. Farin. l. cit. n. 149.*

III. Sed meminisse etiam limitationum ut oportet juris Canonici dispositio cognoscatur. Nam quia edictum de testibus prohibitorium est, quorum nulla mentio fit, admissi censentur. Primo igitur in probanda aetate filij, parentem recipitur testificatio. *Menoch. De praesumpt. l. 2. praesumpt. 51. Morlin in emporio iuris. Par. I. tit. 11. Mascard. De probationib. Concl. 668. Petira. in l. si curatorem. v. minoribus. n. 13.* Secundo filius spiritualis in causa patris

spiritualis testis esse potest. *Tiraquell. in l. si unquam v. susceperis n. 38. Menoch. De arbitrar. Casu 100 n. 1. Mascard. concl. 310.* Tertio filius est testis idoneus in instrumento celebrato inter patrem & alium extraneum. *Duenn. Reg. 384. Menoch. De arb. Casu 104. n. 6. Rebuff. De reprob. testium n. 381. Hippol. l. 1. §. Ad questionem. n. 27 ff. De quest.* Quarto orta inter duos filios lite, idoneus testis existimatur pater propter parem affectum. *Gomez. l. 3. Van. c. 12. n. 14.* Quae praesumptio tamen in multis casibus deficiet. Quinto excipienda est causa matrimonij, & religionis. *Mascard. Concl. 1148 Cardos. in Praxi iudicum Menoch. Casu 102. n. 11.* Denique in criminibus atrocioribus omnium testium differentia tollitur: Et in crimine haeresis, laesae maiestatis, proditiomis, conspirationis contra Remp. & similib. patris contra filium, filij contra patrem, & his consortium accusatio, & testificatio recipitur. *Simanca Instit. Cathol. c. 64. Farin. dic. Q. 54. n. 173. Gigas De crim. les. maiest. pag. 48.*

CLXXXVIII.

DIFFERENTIA. 8.

Iure Canonico etiam in causis criminalibus criminaliter intentatis potest alteri committi examinatio testium, sicut in civilibus. *c. si qui testium 8. De test. c. Quoniam. con. fals. De probat. Secus. Iure civ. l. Iudices: & Auth. Apud eloquentissimum. C. De fide instrum.*

Io. Bapt. à S. Blasio 49.

Quia non convenit senes, ac valetudinarios ad locum, ubi Iudex residet, evocare. *Eugenius III. in c. si quis testium. De testib. praecipit, egregias personas mittere, qui illorum dicta excipiant, & sigillo firmata adferant. Quin etiam ad testi-*

monium ferendum compelli possunt, cum de peccato agitur, ut supra diximus. Quod extraneos testes attinet, iudicis potestati non subiectos, examinatio committitur Iudici eiusdem loci, destinatis eod partibus, aut procuratoribus illarum.

Cc 3

Euro *Canis in Summa* l. 4. *tr. De testib Val-*
lenf. l. 2. tr. 21. De cog test. In c. Quoniam
contra. Innoc III. adversus iudicum iniquas
assertiones constituit, ut tã in ordinario,
 quàm extraordinario iudicio semper ha-
 beat iudex aut personam publicam si po-
 test, aut duos idoneos viros, qui fideliter
 acta conscribant, videlicet citationes, dila-
 tiones, exceptiones, responsiones, testiũ
 depositiones, instrumentorum produ-
 ctiones, & similia. Vnde colligunt inter-
 pretes, aliis committi testium examina-
 tionem posse.

11. Leges autem permittunt quidem, ut
 examinatio testium committatur iudici
 illius territorij, in quo testes sunt, sed in
 civilibus negotiis tantum. Nam in cri-

minalibus apud ipsos iudices presentan-
 di sunt testes, & cum res exigit, tormen-
 tis subiciendi, puta infames. *Novel. 9. c. 1.*
l. ob carmen. §. si ea. ff. De test. Jul. clarus. §.
fin. Q. 24. n. 16. & qui de mendacio met
examinandum convicti sunt. l. vniuersi
§. testes. ff. De question. Farinac. l. 2. n. 8.
Q. 79. n. 17. & sequi. aut in dicendo testi-
monio vacillarunt. l. ex libero iun. l. vnius.
ff. De quest. Farinac. l. cit. n. 6. Dicuntur
 autẽ vacillare, qui sibi non satis constant,
 sed timide dubieque loquuntur, mo-
 do affirmant, modo negant. *Bald in l. 3. c.*
ad l. Jul. maieft. vol. 1. Capola Consil. 61. Zur-
ger. Tract. De question seu tortura reorum. l.
1. n. 14.

TITVLVS XII.

De Sententia.

SENTENTIA iudicialis duplex est, Definitiva, &
 Interlocutoria. Per illam controversiæ finis im-
 ponitur, & negotium principale deciditur. Per
 Interlocutoriam verò non attingitur principale ne-
 gotium, sed aliquid in processum incidens v. gr.
 quæstio de ingenuitate, natalibus, clericatu, & simi-
 libus, queinadmodum fusè explicat *Maranta Par.*
6. de ord. indic. §. Decisoria iudicii n. 2. & 3. Nobis
 hïc de sententia definitiva sermo est.

CLXXXIX